LAW, POLICY AND SOCIETY ПРАВО, ПОЛИТИКА И ОБЩЕСТВО - HUQUQ, SIYOSAT VA JAMIYAT
ILMIY-TAHLILIY JURNAL
Issue - 9(2026) / ISSN 3030-3052 Available at www.uznauka.uz

MATNNI INTERPRETATSIYALASH KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISHDA DEKONSTRUKSIYA METODINING DIDAKTIK IMKONIYATLARI

Abdug‘offorova Mohlaroyim Ibrohimjon qizi
Elektron pochta: abdugofforovamohlaroyim@gmail.com

Annotatsiya. *Mazkur maqolada matnni interpretatsiyalash kompetensiyasini rivojlantirishda dekonstruksiya metodining didaktik imkoniyatlari nazariy va metodik jihatdan tahlil qilinadi. Dekonstruksiya matnni „buzish“ emas, balki undagi qarama-qarshiliklar, ma‘no qatlamlari, til birliklari o‘rtasidagi munosabatlar va chetda qolgan ma‘no nuqtalarini izchil aniqlashga yo‘naltirilgan o‘qish strategiyasi sifatida talqin qilinadi. Ilmiy manbalar tahlili asosida qayta o‘qish, matn dalillarini aniqlash, muqobil talqinlarni qiyoslash, dastlabki xulosani tekshirish va interpretatsiyani dalillar bilan asoslashning didaktik ahamiyati ko‘rsatildi. Maqolada dekonstruktiv metodni darsga tatbiq etishning bosqichlari taklif qilinadi. Shuningdek, matndan uzilgan subyektiv talqin, barcha talqinlarni teng deb qabul qilish va nazariy terminlarni noto‘g‘ri qo‘llash kabi cheklovlar ko‘rsatiladi. Natijada dekonstruksiya interpretatsiyalash kompetensiyasini rivojlantirish uchun mustaqil maqsad emas, balki matn bilan dalillarga asoslangan faol ishlashni tashkil etuvchi didaktik vosita sifatida asoslanadi.*

Kalit so‘zlar: *matn, interpretatsiya, interpretatsiyalash kompetensiyasi, dekonstruksiya, dekonstruktiv o‘qish, adabiy ta‘lim, tanqidiy fikrlash*

LAW, POLICY AND SOCIETY ПРАВО, ПОЛИТИКА И ОБЩЕСТВО - HUQUQ, SIYOSAT VA JAMIYAT
ILMIY-TAHLILIY JURNAL
Issue - 9(2026) / ISSN 3030-3052 Available at www.uznauka.uz

ДИДАКТИЧЕСКИЕ ВОЗМОЖНОСТИ МЕТОДА ДЕКОНСТРУКЦИИ В РАЗВИТИИ КОМПЕТЕНЦИИ ИНТЕРПРЕТАЦИИ ТЕКСТА

Абдугофферова Мохларойим Иброхимжон кизи

Электронная почта: abdugofforovamohlaroyim@gmail.com

Аннотация. В статье теоретически и методически рассматриваются дидактические возможности метода деконструкции в развитии компетенции интерпретации текста. Деконструкция понимается не как механическое „разрушение“ смысла, а как последовательная стратегия чтения, направленная на выявление внутренних противоречий, смысловых слоёв, языковых отношений и периферийных элементов текста. На основе анализа научной литературы раскрываются возможности повторного чтения, работы с текстовыми доказательствами, сопоставления альтернативных интерпретаций и проверки первоначальных выводов. Предлагается поэтапная модель использования метода в учебном процессе. Отдельно отмечаются ограничения, связанные с субъективной интерпретацией без опоры на текст, ошибочным представлением о равной обоснованности всех трактовок и неправильным использованием теоретических терминов. Делается вывод о возможности использования деконструкции как дидактического инструмента доказательного и активного взаимодействия учащегося с текстом.

Ключевые слова: текст, интерпретация, интерпретационная компетенция, деконструкция, деконструктивное чтение, литературное образование, критическое мышление

LAW, POLICY AND SOCIETY ПРАВО, ПОЛИТИКА И ОБЩЕСТВО - HUQUQ, SIYOSAT VA JAMIYAT
ILMIY-TAHLILIY JURNAL
Issue - 9(2026) / ISSN 3030-3052 Available at www.uznauka.uz

DIDACTIC POTENTIAL OF THE DECONSTRUCTION METHOD IN DEVELOPING TEXT INTERPRETATION COMPETENCE

Abdug‘offorova Mohlaroyim Ibrohimjon qizi
E-mail: abdugofforovamohlaroyim@gmail.com

Abstract. This article examines the didactic potential of deconstruction for developing text interpretation competence. Deconstruction is treated not as a mechanical destruction of meaning, but as a systematic reading strategy aimed at identifying internal tensions, layers of meaning, relations among linguistic elements, and peripheral details that may be overlooked during an initial reading. Based on a review of scholarly sources, the article identifies the instructional value of rereading, working with textual evidence, comparing alternative interpretations, and checking initial conclusions. A staged model for classroom use is proposed. The article also addresses limitations, including subjective interpretations detached from textual evidence, the misconception that all interpretations are equally justified, and inaccurate use of theoretical terminology. The study concludes that deconstruction can function as a didactic tool for active, evidence-based engagement with texts rather than as an end in itself.

Keywords: text, interpretation, interpretation competence, deconstruction, deconstructive reading, literary education, critical thinking

KIRISH. Matn bilan ishlash til va adabiyot ta‘limining asosiy faoliyatlaridan biridir. Zamonaviy o‘quvchi matnni faqat o‘qib, undagi voqealarni qayta aytib berish bilan cheklanmaydi. U matn mazmunini tushunishi, muhim va ikkilamchi ma‘lumotlarni farqlashi, til vositalarining vazifasini aniqlashi, turli

ma‘no qatlamlarini ko‘rishi, muqobil talqinlarni qiyoslashi va o‘z xulosasini matn dalillari bilan asoslay olishi zarur. Adabiy interpretatsiya bo‘yicha tadqiqotlarda murakkab matnni talqin qilish o‘qish ta‘limining muhim maqsadlaridan biri sifatida ko‘rsatiladi; bunda qayta o‘qish, turli nuqtayi nazarlarni hisobga olish va interpretatsiyani asoslash muhim amaliyotlar hisoblanadi [6]. Interpretatsiyalash kompetensiyasi mazmunni oddiy qayta hikoya qilishdan kengroq bo‘lgan ko‘nikmalar majmuasidir. U matndan ma‘no chiqarish, matn qismlari o‘rtasidagi munosabatlarni aniqlash, kontekstni hisobga olish, savol qo‘yish, dalil tanlash, muqobil ma‘nolarni ko‘rib chiqish va xulosani argument bilan himoya qilishni o‘z ichiga oladi. Deane adabiy interpretatsiyani chuqur tushunish, turli perspektivalarni ko‘rib chiqish, matnni kontekst bilan bog‘lash va bir nechta talqinni asoslash kabi faoliyatlar bilan bog‘laydi [6].

Dekonstruksiya Jacques Derrida nomi bilan chambarchas bog‘liq bo‘lgan nazariy yondashuvdir. Derridaning „Writing and Difference“ asari G‘arb tafakkuridagi barqaror qarama-qarshiliklar va ularning matn hamda falsafiy nutqdagi ishlashini qayta ko‘rib chiqishga xizmat qilgan muhim manbalardan biridir [1]. Keyinchalik Jonathan Culler dekonstruksiyani o‘quvchi va o‘qish masalalari bilan bog‘lab, uning adabiy tanqid uchun ahamiyatini tizimlashtirdi [2]. Ta‘lim jarayonida dekonstruksiyani qo‘llash deganda matnni „buzish“ emas, balki matnni qayta va sinchiklab o‘qish, o‘z-o‘zidan ravshan deb qabul qilingan ma‘nolarni tekshirish, qarama-qarshi qo‘yilgan tushunchalarni aniqlash, chetda qolgan detallarni ko‘rish va talqinni dalil bilan asoslash tushunilishi mumkin. Atkins va Johnson tahriridagi ish dekonstruksiyaning kompozitsiya va adabiyotni o‘qitishdagi pedagogik oqibatlarini bevosita muhokama qiladi [3]. Crowley esa

o‘qituvchilar uchun dekonstruksiya nazariyasini dars amaliyoti bilan bog‘lashga qaratilgan metodik qo‘llanma yaratgan [4]. Maqolaning maqsadi matnni interpretatsiyalash kompetensiyasini rivojlantirishda dekonstruksiya metodining didaktik imkoniyatlarini ilmiy manbalar asosida aniqlash va uni dars jarayonida qo‘llashning bosqichma-bosqich modelini taklif qilish. Ushbu maqsad doirasida dekonstruksiyaning nazariy mazmuni, interpretatsiyalash kompetensiyasining amaliy tarkibi, dekonstruktiv o‘qishning didaktik operatsiyalari hamda metodning imkoniyat va cheklovlari tahlil qilinadi.

ASOSIY QISM (MUHOKAMA VA NATIJA). Adabiyotlar tahlili. Dekonstruksiya adabiy tanqid tarixida matnning ma‘nosi, til, yozuv, farq va qarama-qarshilik masalalarini qayta ko‘rib chiqishga olib kelgan yondashuvlardan biridir. University of Chicago Press ma‘lumotiga ko‘ra, Derridaning „Writing and Difference“ to‘plami uning G‘arb metafizikasini dekonstruktiv tahlil qilish bilan bog‘liq ishlarini jamlaydi [1]. Bu yondashuv matnni yagona va o‘zgarmas ma‘no bilan yopilgan obyekt sifatida emas, balki ichki munosabatlari va qarama-qarshiliklari mavjud bo‘lgan murakkab tuzilma sifatida o‘qishga imkon beradi.

Cullerning „On Deconstruction“ asari dekonstruksiyani o‘quvchi va o‘qish masalalari bilan bog‘lab tahlil qiladi. Cornell University Press/JSTOR bibliografik qaydida asar o‘quvchilar va o‘qish, shuningdek psixoanalitik, feministik va reader-response tanqid bilan bog‘liq savollarni ko‘rib chiqishi qayd etilgan [2]. Shu jihatdan dekonstruktiv o‘qishning pedagogik ahamiyati o‘quvchini tayyor ma‘noni qabul qiluvchi emas, matn bilan faol ishlovchi subyekt sifatida ko‘rish bilan bog‘lanadi.

LAW, POLICY AND SOCIETY ПРАВО, ПОЛИТИКА И ОБЩЕСТВО - HUQUQ, SIYOSAT VA JAMIYAT
ILMIY-TAHLILIY JURNAL
Issue - 9(2026) / ISSN 3030-3052 Available at www.uznauka.uz

Atkins va Johnson tahriridagi „Writing and Reading Differently“ to‘plami dekonstruksiya va kompozitsiya hamda adabiyotni o‘qitish masalalarini bevosita birlashtiradi [3]. JSTOR tavsifida ushbu to‘plam dekonstruksiyaning yozish va o‘qishni o‘qitishdagi imkoniyatlarini o‘rganishga bag‘ishlanganligi ko‘rsatilgan. Mazkur manba nazariy yondashuvni pedagogik faoliyatga ko‘chirishda matn, o‘qituvchi va o‘quvchi o‘rtasidagi munosabatlarni hisobga olish zarurligini ko‘rsatadi. Crowleyning „A Teacher‘s Introduction to Deconstruction“ asari ingliz tili o‘qituvchilari uchun dekonstruksiya nazariyasining darsdagi imkoniyatlarini tushuntirishga qaratilgan. ERIC ma‘lumotida qo‘llanmaning maqsadi o‘qituvchilarga dekonstruksiyaning ingliz tili darsidagi o‘qish va yozish jarayoniga aloqador jihatlarini tushuntirish ekani ko‘rsatiladi [4]. Bu manba dekonstruksiyani amaliy topshiriqlarga aylantirish masalasi alohida metodik e‘tibor talab qilishini ko‘rsatadi. Interpretatsiya nazariyasining boshqa bir muhim yo‘nalishi Louise Rosenblattning reader-response va transactional yondashuvi bilan bog‘liq. „Literature as Exploration“ning 5-nashri 1995-yilda Modern Language Association tomonidan chop etilgan [5]. Rosenblatt o‘qish jarayonida matn va o‘quvchi o‘rtasidagi o‘zaro munosabatga urg‘u beradi. Ushbu qarash dekonstruksiyaning aynan o‘zi bilan teng emas, ammo o‘quvchining matnni ma‘nolash jarayonidagi faol rolini tushuntirish uchun muhim nazariy asosdir.

Deane adabiy interpretatsiyani matnni tushunish, muallif maqsadini hisobga olish, turli perspektivalarni ko‘rib chiqish, matn va kontekstni bog‘lash hamda bir nechta talqinni asoslash kabi o‘zaro bog‘langan amaliyotlar majmui sifatida tahlil qiladi [6]. Muallif o‘qish va qayta o‘qish hamda turli talqinlarni ko‘rib chiqish interpretatsiyani rivojlantirishda muhim ekanini ta‘kidlaydi. Bu fikr dekonstruktiv

LAW, POLICY AND SOCIETY ПРАВО, ПОЛИТИКА И ОБЩЕСТВО - HUQUQ, SIYOSAT VA JAMIYAT
ILMIY-TAHLILIY JURNAL
Issue - 9(2026) / ISSN 3030-3052 Available at www.uznauka.uz

metodning qayta o‘qishga asoslangan didaktik imkoniyatini asoslashga yordam beradi. Blue tadqiqotida o‘quvchilarning badiiy matnga interpretativ javoblari ijtimoiy-madaniy tajriba bilan bog‘liq ekani ko‘rsatiladi [7]. Muallif turli o‘quvchilar bir xil matndan turlicha ma‘no chiqarishi mumkinligini muhokama qiladi. Bu holat darsda muqobil talqinlarni inkor etmaslik, lekin ularni matn dalillari bilan tekshirish zarurligini ko‘rsatadi. „Learning and Instruction“ jurnalida chop etilgan tadqiqotda muvaffaqiyatli adabiy o‘qish interpretativ xulosalarni shakllantirishni talab qilishi, o‘quvchilar esa bunday xulosalarni har doim ham o‘z-o‘zidan yaratavermasligi aniqlangan. Tadqiqotda adabiy konvensiyalar haqidagi maxsus bilim interpretativ inferensiyalarni shakllantirishga yordam berishi ko‘rsatilgan [8]. Demak, dekonstruksiya asosiy o‘qish va adabiy bilimlarni almashtirmaydi; aksincha, shu bilimlardan foydalangan holda chuqurroq o‘qishni tashkil etadi. 2025-yilda Atay va Demir Atay tomonidan e‘lon qilingan maqola dekonstruktiv pedagogikani qiyosiy adabiyot kontekstida muhokama qiladi va nazariya bilan amaliyot o‘rtasidagi munosabatni qayta ko‘rib chiqadi [9]. Ushbu manbalar umumlashtirilganda, dekonstruksiyaning ta‘limdagi qiymati uning murakkab nazariy terminlaridan ko‘ra, o‘quvchini matn bilan faol, qayta va dalillarga tayangan holda ishlashga undovchi tamoyillarida ko‘rinadi.

Tadqiqot metodologiyasi. Mazkur maqola nazariy-metodik xarakterga ega bo‘lib, empirik tajriba yoki respondentlar ishtirokidagi statistik tadqiqot sifatida tashkil etilmagan. Shu sababli unda o‘quvchilar soni, tajriba va nazorat guruhlari, oldingi va keyingi test natijalari yoki foiz ko‘rsatkichlari keltirilmaydi. Bunday raqamlarni mavjud bo‘lmagan ma‘lumotlar asosida yaratish ilmiy jihatdan noto‘g‘ri bo‘ladi. Tadqiqotning asosiy metodlari — ilmiy adabiyotlarni mazmuniy

tahlil qilish, qiyosiy tahlil, konseptual umumlashtirish, pedagogik interpretatsiya va didaktik modellashtirish. Tahlil uchun dekonstruksiya, adabiy interpretatsiya, reader-response, o‘qish pedagogikasi va deconstructive pedagogy masalalariga bevosita aloqador to‘qqizta manba tanlandi [1–9]. Metodik tahlil uch bosqichda amalga oshirildi. Birinchi bosqichda dekonstruksiya va interpretatsiya tushunchalarining umumiy va farqli tomonlari ajratildi. Ikkinchi bosqichda matnni dekonstruktiv o‘qishda o‘quvchi bajarishi mumkin bo‘lgan amaliy operatsiyalar — qayta o‘qish, qarama-qarshiliklarni topish, dalillarni ajratish, yashirin taxminlarni tekshirish va muqobil talqinlarni qiyoslash — tizimlashtirildi. Uchinchi bosqichda ushbu operatsiyalar dars bosqichlariga moslashtirildi va didaktik model ishlab chiqildi. Tadqiqotning muhim metodik tamoyili — talqin va dalilsiz subyektiv fikrni farqlashdir. O‘quvchi bir nechta talqin taklif qilishi mumkin, biroq har bir talqin matnning konkret elementlari bilan asoslanishi kerak. Shu sababli maqolada dekonstruksiya „hamma fikr teng darajada to‘g‘ri“ degan qarash sifatida emas, balki matn dalillarini ko‘paytirish va ma‘no haqidagi dastlabki taxminlarni tekshirish usuli sifatida talqin qilinadi.

Natijalar. Adabiyotlar tahlili asosida dekonstruksiya metodining matnni interpretatsiyalash kompetensiyasini rivojlantirishdagi yettita asosiy didaktik imkoniyati aniqlandi. Birinchi imkoniyat — qayta o‘qishni maqsadli faoliyatga aylantirish. Birinchi o‘qishda o‘quvchi odatda mavzu va umumiy mazmunni anglaydi. Ikkinchi o‘qishda esa o‘qituvchi aniq savol beradi: birinchi xulosani tasdiqlaydigan va unga zid keladigan dalillarni topish. Deane qayta o‘qish va bir nechta talqinni ko‘rib chiqishni adabiy interpretatsiya amaliyotining muhim qismi sifatida ko‘rsatadi [6]. Ikkinchi imkoniyat — matndagi qarama-qarshilik va

LAW, POLICY AND SOCIETY ПРАВО, ПОЛИТИКА И ОБЩЕСТВО - HUQUQ, SIYOSAT VA JAMIYAT
ILMIY-TAHLILIY JURNAL
Issue - 9(2026) / ISSN 3030-3052 Available at www.uznauka.uz

oppozitsiyalarni aniqlash. Erkinlik–cheklov, markaz–chekka, ovoz–sukut, kuch–zaiflik, haqiqat–tasavvur kabi juftliklar matnning ma‘no tuzilishida muhim bo‘lishi mumkin. Dekonstruktiv o‘qish bunday juftlikni oddiy „A yaxshi, B yomon“ sxemasiga keltirish bilan cheklanmaydi. O‘quvchi bir tushunchaning ikkinchisini anglash uchun qanday zarur ekanini ham tekshiradi [1; 2]. Uchinchi imkoniyat — matnning chetda qolgan elementlarini markazga olib chiqish. Takroriy so‘zlar, sukutlar, noaniq iboralar, ikkilanishlar, kichik obrazlar yoki kompozitsion detallar birinchi o‘qishda e‘tibordan chetda qolishi mumkin. Dekonstruktiv topshiriq o‘quvchidan aynan shunday detalni topishni va uning asosiy talqinga ta‘sirini tekshirishni talab qiladi. To‘rtinchi imkoniyat — interpretatsiyani dalil bilan asoslash. „Menimcha“ shaklidagi fikr o‘z-o‘zidan ilmiy interpretatsiya bo‘la olmaydi. O‘quvchi o‘z fikrini matndagi so‘z, ibora, epizod, obraz, kompozitsion yechim yoki boshqa kuzatiladigan birlik bilan bog‘lashi lozim. Deane interpretatsiyani qurish va asoslashni alohida o‘quv amaliyoti sifatida ko‘rsatadi [6]. Beshinchi imkoniyat — muqobil interpretatsiyalarni qiyoslash. Bir matn uchun ikki yoki uch xil talqin taklif qilinganda, o‘quvchi ularni dalil miqdori, matnning qaysi qismlarini tushuntira olishi va qaysi joylarda zaiflashishi bo‘yicha taqqoslaydi. Natijada o‘quvchi „turli talqinlar mavjud“ degan fikrdan „turli talqinlar turlicha darajada asoslangan bo‘lishi mumkin“ degan ilmiyroq xulosaga o‘tadi. Oltinchi imkoniyat — metakognitiv faoliyatni kuchaytirish. O‘quvchi o‘zining birinchi xulosasini qayta ko‘rib chiqadi, nima sababdan aynan shu ma‘noni ko‘rganini tushuntiradi va yangi dalil topilganda fikrini o‘zgartira oladi. Blue tadqiqotida o‘quvchining shaxsiy va madaniy tajribasi interpretativ javobga

LAW, POLICY AND SOCIETY ПРАВО, ПОЛИТИКА И ОБЩЕСТВО - HUQUQ, SIYOSAT VA JAMIYAT
ILMIY-TAHLILIY JURNAL
Issue - 9(2026) / ISSN 3030-3052 Available at www.uznauka.uz

ta‘sir qilishi ko‘rsatilgan [7]. Shu sababli darsda individual talqinga joy berish bilan birga, uni matn dalillari orqali tekshirish mexanizmi ham bo‘lishi kerak.

Yettinchi imkoniyat — o‘qituvchi rolini moderatorlikka yaqinlashtirish. Dekonstruktiv darsda o‘qituvchi yagona ma‘noni e‘lon qiluvchi emas, balki savollar va dalillar orqali o‘quvchini fikrini asoslashga undovchi tashkilotchi vazifasini bajaradi. „Bu xulosangizni matnning qaysi qismi tasdiqlaydi?“, „Bunga zid dalil bormi?“, „Qaysi detal sizning birinchi talqiningizni o‘zgartirdi?“ kabi savollar interpretativ faoliyatni aniq operatsiyalarga aylantiradi [3; 4].

Ushbu imkoniyatlarni dars jarayoniga moslashtirish quyidagi jadvalda umumlashtiriladi.

1-jadval

Dekonstruksiya metodining matnni interpretatsiyalash kompetensiyasini rivojlantirishdagi didaktik imkoniyatlari

Bosqich	O‘quvchi faoliyati	Rivojlantiriladigan kompetensiya
1. Dastlabki o‘qish	Mavzu, asosiy mazmun va dastlabki talqinni aniqlash	Mazmunni tushunish
2. Qarama-qarshiliklar	Matndagi oppozitsiya, ziddiyat va noaniq joylarni belgilash	Tahliliy o‘qish
3. Dalillar	So‘z, ibora, epizod, obraz va kompozitsion detallarni ajratish	Dalil bilan ishlash
4. Taxminlarni tekshirish	Dastlabki xulosaning qaysi farazlarga tayanganini aniqlash	Tanqidiy fikrlash

LAW, POLICY AND SOCIETY ПРАВО, ПОЛИТИКА И ОБЩЕСТВО - HUQUQ, SIYOSAT VA JAMIYAT
ILMIY-TAHLILIY JURNAL
Issue - 9(2026) / ISSN 3030-3052 Available at www.uznauka.uz

Bosqich	O‘quvchi faoliyati	Rivojlantiriladigan kompetensiya
5. Muqobil talqin	Bir detalga boshqa nuqtayi nazardan izoh berish	Interpretativ moslashuvchanlik
6. Qiyoslash	Turli talqinlarni dalil va izohlash imkoniyati bo‘yicha taqqoslash	Argumentatsiya
7. Yakuniy xulosa	O‘z interpretatsiyasini dalillar bilan yozma yoki og‘zaki himoya qilish	Mustaqil interpretatsiya

Muhokama. Natijalar dekonstruksiya metodini interpretatsiyalash kompetensiyasini rivojlantirish uchun foydali, ammo mustaqil va universal metod emas, balki boshqa o‘qitish strategiyalari bilan birgalikda qo‘llanadigan vosita sifatida ko‘rsatadi. Uning asosiy kuchi o‘quvchini matnga qayta murojaat qilishga va dastlabki xulosasini tekshirishga undashidadir. Bu jarayonda o‘quvchi tayyor javobni qabul qilishdan ko‘ra, javobni matn ichidan izlashga o‘tadi. Biroq dekonstruksiyani „matnda aniq ma‘no yo‘q“ degan soddalashtirilgan qarashga aylantirish metodik jihatdan noto‘g‘ri. O‘quvchi matnning lug‘aviy, grammatik, kompozitsion, janriy va kontekstual xususiyatlarini hisobga olishi kerak. Muqobil talqin mavjud bo‘lishi mumkin, ammo u dalilga tayangan bo‘lishi zarur. Shuning uchun metodning asosiy didaktik qoidasi quyidagicha ifodalanadi: muqobil talqin mumkin, ammo dalilsiz talqin yetarli emas. Ikkinchi muhim jihat — o‘quvchining tayyorgarligi. Dekonstruktiv o‘qish uchun matnni tushunish, badiiy vositalarni

LAW, POLICY AND SOCIETY ПРАВО, ПОЛИТИКА И ОБЩЕСТВО - HUQUQ, SIYOSAT VA JAMIYAT
ILMIY-TAHLILIY JURNAL
Issue - 9(2026) / ISSN 3030-3052 Available at www.uznauka.uz

ajratish, argument tuzish va dalil tanlashning dastlabki ko‘nikmalari kerak. Tadqiqotlar adabiy konvensiyalar haqidagi maxsus bilim interpretativ inferensiyalarni shakllantirishga yordam berishini ko‘rsatadi [8]. Demak, dekonstruksiya boshlang‘ich o‘qish ko‘nikmalarining o‘rnini bosmaydi. Uchinchi jihat — topshiriqlarning aniqligi. „Matnning yashirin ma‘nosini toping“ kabi umumiy topshiriq o‘quvchi uchun noaniq bo‘lishi mumkin. Buning o‘rniga „matndagi qarama-qarshi tushunchalarni belgilang“, „har bir tushunchani tasdiqlovchi dalillarni yozing“, „dastlabki talqinga zid bo‘lgan bir detalni toping“, „ikki talqinni qaysi dalil kuchliroq qo‘llab-quvvatlashini izohlang“ kabi operatsion topshiriqlar berilishi maqsadga muvofiq.

Rosenblattning transactional yondashuvi matn va o‘quvchi o‘rtasidagi faol munosabatga urg‘u beradi [5]. Blue esa interpretatsiyada o‘quvchining ijtimoiy-madaniy tajribasi muhimligini ko‘rsatadi [7]. Bu ikki yo‘nalish dekonstruktiv darsda o‘quvchilarning turli dastlabki talqinlariga joy berish mumkinligini asoslaydi. Biroq talqinlar muhokamadan keyin matn dalillari bilan tekshirilishi kerak.

Dekonstruksiya boshqa metodlar bilan ham birlashtirilishi mumkin. Annotatsiya, yaqin o‘qish, savol-javob, guruhli muhokama, dalil xaritasi, taqqoslash va yozma argumentatsiya dekonstruktiv topshiriqlarni bajarishga yordam beradi. Atkins va Johnson to‘plamining bevosita o‘qish va yozishni o‘qitishga bag‘ishlanganligi dekonstruksiyaning pedagogik faoliyat bilan bog‘lanish imkoniyatini ko‘rsatadi [3].

Mazkur maqolaning cheklovi ham aniq ko‘rsatilishi lozim: bu yerda empirik tajriba o‘tkazilmagan. Shuning uchun dekonstruksiya o‘quvchilarning

interpretatsiya darajasini ma‘lum foizga oshiradi, degan xulosani chiqarish mumkin emas. Maqolada keltirilgan natijalar ilmiy adabiyotlar sintezi va didaktik modellashtirishga asoslangan. Kelgusida taklif etilgan modelni real o‘quvchilar guruhi bilan sinash va interpretatsiya sifatini aniq mezonlar asosida baholash zarur.

Matnni interpretatsiyalash kompetensiyasi o‘quvchining matn mazmunini tushunishidan tashqari, ma‘no qatlamlarini aniqlash, matn dalillarini tahlil qilish, muqobil talqinlarni ko‘rib chiqish va o‘z xulosasini asoslash qobiliyatlarini ham qamrab oladi. Ilmiy adabiyotlar tahlili dekonstruktiv o‘qishning ushbu faoliyatlar bilan metodik jihatdan bog‘lanishi mumkinligini ko‘rsatdi [1–9]. Dekonstruksiya metodining asosiy didaktik imkoniyati matnni passiv qabul qilish o‘rniga, uni qayta o‘qish, qarama-qarshiliklar va chetda qolgan detallarni izlash, dastlabki xulosani tekshirish hamda muqobil talqinlarni dalillar asosida qiyoslashga undashidadir. Bunday faoliyat interpretatsiyalash kompetensiyasining mazmunni tushunish, tahlil qilish, argumentlash va mustaqil xulosa chiqarish kabi tarkibiy qismlarini mashq qildirishga xizmat qilishi mumkin.

XULOSA. Dekonstruksiyaning cheklovlari ham hisobga olinishi kerak. Matndan uzilgan subyektiv fikrni interpretatsiya deb qabul qilish, barcha talqinlarni dalil darajasidan qat‘iy nazar teng deb baholash yoki nazariy terminlarni mazmunini tushunmasdan ishlatish metodning ilmiy qiymatini pasaytiradi. Shu sababli dekonstruksiya o‘quvchining fikrini cheklash uchun emas, balki uni aniqroq, tekshiriladigan va asoslangan shaklga keltirish uchun ishlatilishi kerak. Kelgusidagi tadqiqotlarda ushbu modelni turli ta‘lim bosqichlarida empirik sinovdan o‘tkazish, o‘quvchilarning yozma interpretatsiyalarini oldindan ishlab chiqilgan mezonlar orqali baholash va dekonstruksiya metodini yaqin o‘qish,

reader-response hamda boshqa faol o‘qitish strategiyalari bilan birlashtirish samaradorligini tekshirish mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Derrida, J. Writing and Difference. Translated by Alan Bass. Chicago: University of Chicago Press, 1978.

2. Culler, J. On Deconstruction: Theory and Criticism after Structuralism. Ithaca: Cornell University Press, 1982.

3. Atkins, G. D., Johnson, M. L. (eds.). Writing and Reading Differently: Deconstruction and the Teaching of Composition and Literature. Lawrence: University Press of Kansas, 1985.

4. Crowley, S. A Teacher’s Introduction to Deconstruction. Urbana, IL: National Council of Teachers of English, 1989.

5. Rosenblatt, L. M. Literature as Exploration. 5th ed. New York: Modern Language Association of America, 1995.

6. Deane, P. Building and Justifying Interpretations of Texts: A Key Practice in the English Language Arts. ETS Research Report Series. 2020; 2020(1):1–53. DOI: 10.1002/ets2.12304.

7. Blue, E. V. Reading and Interpretive Response to Literary Text: Drawing Upon Sociocultural Perspective. Reading & Writing Quarterly. 2012; 28(2):164–178. DOI: 10.1080/10573569.2012.651077.

8. Constructing interpretive inferences about literary text: The role of domain-specific knowledge. Learning and Instruction. 2019; 60:245–251. DOI: 10.1016/j.learninstruc.2017.12.004.

Issue - 9(2026) / ISSN 3030-3052 Available at www.uznauka.uz

9. Atay, H., Demir Atay, H. The Literary Turn: Comparative Literature as Deconstructive Pedagogy. Cankaya University Journal of Humanities and Social Sciences. 2025; 19(1).